

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ชีวิตกรรมกรหญิงที่ไร้สวัสดิการสังคม : ศึกษากรณีกระเป๋ารถเมล์หญิงมินิบัส (Working Without Social Welfare : The Lives of Female Minibus Ticket Collectors)
ชื่อผู้เขียน	นางสาวปนิษฐา จิ้งจะดี (Miss.Panittha Jungjadee)
ระดับปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาสตรีศึกษา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร. นภาพร อติวานิชพงศ์
ปีการศึกษา	2548

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องชีวิตที่ไร้สวัสดิการสังคม : ศึกษากรณีกระเป๋ารถเมล์หญิงมินิบัส มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าสภาพการทำงาน และสวัสดิการของกระเป๋ารถเมล์หญิงมินิบัสเป็นอย่างไร พวกเขามีทัศนคติและการต่อสู้เพื่อให้ได้รับสวัสดิการหรือไม่ พวกเขามีวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดได้อย่างไรในขณะที่ยังไร้สวัสดิการสังคม การศึกษาครั้งนี้ใช้กรณีศึกษากระเป๋ารถเมล์หญิงมินิบัสสาย 40 เหตุผลที่เลือกศึกษาสายนี้เพียงสายเดียวเพราะรถเมล์มินิบัสทุกสายมีการดำเนินงานในรูปแบบเดียวกัน ดังนั้น ไม่ว่าจะศึกษาสายใดข้อมูลที่ได้ก็จะใกล้เคียงกัน ส่วนเหตุผลที่เลือกสาย 40 เพราะท่าปล่อยรถเมล์อยู่ใกล้บ้านของผู้ศึกษา ทำให้สะดวกในการเดินทางไปเก็บข้อมูล นอกจากนี้ผู้ศึกษายังใช้บริการรถเมล์มินิบัสสายนี้เป็นประจำจนเกิดความคุ้นเคยกับสถานที่ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาคือ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและสวัสดิการแรงงานตามกฎหมายแรงงานไทย และพระราชบัญญัติประกันสังคม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทเพศ (gender role)

จากผลการศึกษาพบว่า กระเป๋ารถเมล์หญิงมินิบัสสาย 40 ทำงานกับรถมินิบัสซึ่งเช่าจากเจ้าของรถโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ รถเช่าแบบรายวัน เช่าแบบรายเดือน เช่าแบบแบ่งเปอร์เซ็นต์ และรถมินิบัสที่สามีของเธอเป็นเจ้าของ ในแต่ละวันกระเป๋ารถเมล์หญิงจะเริ่มทำงานตั้งแต่เวลา 04.30 น. ถึง 22.00 น. โดยมีรายได้จากเงินค่าโดยสารที่เก็บได้วันละร้อยละ 10 เท่านั้น เนื่องจากพวกเขาไม่อยู่ในฐานะถูกจ้างตามความหมายที่ระบุไว้ในกฎหมายคุ้มครอง

แรงงานจึงไม่ได้รับความคุ้มครองในเรื่องสิทธิและสวัสดิการตามกฎหมายเหมือนลูกจ้างในธุรกิจประเภทอื่นๆ

ถึงแม้ในทัศนะของพวกเขาจะเห็นว่า การมีสวัสดิการในสถานที่ทำงานจะทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของพวกเขาดีขึ้น แต่พวกเขากลับไม่เคยลุกขึ้นต่อสู้หรือเรียกร้องเพื่อให้มีสวัสดิการแต่อย่างใด ซึ่งมีสาเหตุมาจากประการแรก เกิดจากสภาพการทำงาน ทำให้พวกเขาไม่มีเวลาที่จะคิดเรียกร้องสวัสดิการ ประการที่สอง เกิดจากความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ระหว่างเจ้าของรถ คนขับและกระเป๋ารถเมล์ ทำให้เกิดความเกรงใจจากที่เคยช่วยเหลือกันมาก่อน และอาจเกรงกลัววิหิพลที่อาจทำให้ตนเองและครอบครัวได้รับความเดือดร้อนในภายหลังได้ ประการสุดท้าย เกิดจากการไม่ได้รับข่าวสาร ความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิและสวัสดิการ รวมทั้งวิถีปฏิบัติในการรวมกลุ่มเรียกร้องสวัสดิการเพื่อตนเองจากแหล่งข้อมูลภายนอก สำหรับสิ่งขัดเขยที่ทำให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้นั้น มีสองประการคือ ประการแรก มาจากการที่ได้ทำงานร่วมกับสามีที่เป็นคนขับรถ ซึ่งนอกจากจะช่วยกันหารายได้แล้ว ยังช่วยดูแลซึ่งกันและกันบนรถมินิบัส ซึ่งเป็นทั้งสถานที่ทำงานและสถานที่ใช้ชีวิตครอบครัวร่วมกันของสามีภรรยา หรือบางคนได้นำลูกซึ่งยังเล็กไปเลี้ยงบนรถด้วย

ภายใต้การดำเนินชีวิตและการทำงานที่ไร้สิทธิและสวัสดิการ พวกเขาต้องแสดงบทบาทหลายบทบาทไปพร้อมๆกัน และต้องพยายามต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ตนเองและสมาชิกในครอบครัวทุกคนอยู่รอด ซึ่งสามารถสรุปบทบาทของพวกเขาออกเป็น 2 อย่าง คือ บทบาทในหน้าที่ของการเป็นกระเป๋ารถเมล์ และบทบาทความสำคัญต่อครอบครัว (Importance of somebody / something) ซึ่งพบว่ากระเป๋ารถเมล์หญิงมินิบัสมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ช่วยของสามีที่เป็นคนขับรถในทุกเรื่องขณะที่ขับรถ และปรนนิบัติดูแลสามีในฐานะภรรยาเมื่อยามที่หยุดพักด้วย ในขณะที่เดียวกันแสดงบทบาทที่มีความสำคัญในการดูแลความปลอดภัยให้ผู้โดยสาร โดยเฉพาะผู้โดยสารหญิงที่ถูกกลั่นแกล้งหรือถูกล่วงละเมิดกระเป๋ารถเมล์ ซึ่งเป็นการแสดงบทบาทโดยใช้คุณสมบัติของความเป็นผู้หญิง (gender role)